

Fecr Yayınları: 654

FIKİH PERSPEKTİFİNDEN
ANONİM ORTAKLIK PAYLARI

Dr. Mustafa ÇAKIR

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Şubat 2023

ISBN: 978-625-6436-01-5

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

FIKİH PERSPEKTİFİNDEN ANONİM ORTAKLIK PAYLARI

Dr. Mustafa ÇAKIR

Ankara 2023

Dr. Mustafa ÇAKIR

1986 yılında Trabzon'un Of ilçesinde doğdu. 2004 yılında Rize İmam Hatip Lisesinden, 2008 yılında Ankara İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2004-2009 yılları arası imam-hatip olarak görev yaptı. 2009-2012 yılları arasında Rize Müftü Yusuf Karalı Dini Yüksek İhtisas Merkezinde düzenlenen İhtisas Kursunu başarıyla tamamladı. 2012-2013 yılları arası Trabzon-Şalpazarı İlçe Vaizi olarak görev yaptı. 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Uzman Yardımcısı olarak atandı. 2014 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tefsir Anabilim Dalında "Kur'an'da Tehekküm Üslubu" adlı tez çalışmasıyla yüksek lisansını tamamladı. 2016 yılında Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı oldu. 2018 yılında Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (İslam Hukuku) Anabilim Dalında "İslam Hukuku Açısından Teverruk İşlemleri" adlı tez çalışması ile doktor oldu. Halen Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	9
ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	13

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTAKLIKLARA GENEL BAKIŞ

I. MER'Î HUKUKTA ORTAKLIK TÜRLERİ	17
A. Adi Ortaklıklar	19
B. Ticari Ortaklıklar	22
1. Şahıs Şirketleri	22
a) <i>Kollektif Şirket</i>	23
b) <i>Adi Komandit Şirket</i>	24
2. Sermaye Şirketleri	26
a) <i>Anonim Şirket</i>	26
b) <i>Limited Şirket</i>	30
c) <i>Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirket</i>	32
d) <i>Kooperatifler</i>	33
II. İSLAM HUKUKUNDA ORTAKLIK TÜRLERİ	36
A. Mülk Ortaklığı	36
B. Akit Ortaklığı	37
1. Sermaye Ortaklığı	37
a) <i>Mufâvaza</i>	38
b) <i>Înân</i>	39
2. İtibar (Vücûh) Ortaklığı	41
3. İş/Meslek Ortaklığı	41
C. Mubah Malları Elde Etmek Üzere Kurulan Ortaklık	43
D. Emek - Sermaye Ortaklığı (Mudârebe)	43
E. Ziraî Ortaklıklar	46
F. Ortaklıklara Dair Bazı Hususlar	47
1. Ortaklıkların Genel Olarak Taşınması Gereken Şartlar	47
2. Sermaye Ortaklıklarına Özel Bazı Şartlar	48
a) <i>Ana Sermayenin Para Cinsinden Olması</i>	48
b) <i>Ana Sermayenin Hazır Olması</i>	50

İKİNCİ BÖLÜM

ANONİM ORTAKLIK PAYLARI VE FIKHÎ NİTELİĞİ

I. GENEL BİLGİLER	51
A. Payın Tanımı ve Niteliği	51
B. Payın Oluşumu ve Değeri	54
C. Türleri Bakımından Paylar	55
1. Hak Sahibi Açısından	55
a) <i>Nama Yazılı Paylar</i>	55
b) <i>Hamiline Yazılı Paylar</i>	56
2. Sağladığı Haklar Bakımından	58
a) <i>Adi Paylar</i>	58
b) <i>İmtiyazlı Paylar</i>	58
3. Primli/Primsiz ve Nominal Değerin Altında Paylar	59
D. Pay - Senet İlişkisi	60
E. Pay Sahibinin Hak ve Borçları	62
F. Payların Halka Açılması ve Borsada İşlem Görmesi	65
II. FIKHÎ AÇIDAN PAYLAR	67
A. Niteliği Bakımından Paylar	67
1. Ortaklık Türü Bakımından	67
2. Temsil Ettiği Karşılık ve Değer Bakımından	72
a) <i>Payların Şirket Varlıkları Üzerindeki Şayi Hisseyi Temsil Ettiği Görüşü</i>	72
b) <i>Payların Şirket Varlıklarından Bağımsız Ticari Bir Mal Olduğu Görüşü</i>	76
c) <i>Payın Anonim Şirket (Tüzel Kişiliği) Üzerindeki Hisseyi Temsil Ettiği Görüşü</i>	76
d) <i>Payın Şirket Tüzel Kişiliği Üzerinde Doğrudan, Şirketin Sahip Olduğu Varlıklar Üzerinde İse İkinci Dereceden Nakıs Bir Mülkiyeti Temsil Ettiği Görüşü</i>	78
e) <i>Payın Şirketten Tamamen Bağımsız Soyut Bir Hak Olduğu Görüşü</i>	80
f) <i>Payların Dinen Batıl Bir Sözleşmeye Dayalı Kıymetler Olduğu Görüşü</i>	80
3. Değerlendirme	81

B. Türleri Bakımından Paylar-----	85
1. Adi ve İmtiyazlı Olması Bakımından-----	85
2. Nama ve Hamiline Yazılı Olması Bakımından -----	88
3. Nominal Değerinin Altında veya Üzerinde İhraç Edilebilmesi Bakımından -----	89
4. Değerlendirme -----	91
C. Tüzel Kişilik ve Sınırlı Sorumluluk Açısından Paylar -----	93
1. Genel Olarak Tüzel Kişilik-----	93
2. Şirket Tüzel Kişilik Düşüncesinin Fıkhî Arka Planı -----	95
3. Muasır Fukahânın Şirket Tüzel Kişiliğine Yaklaşımı -----	97
a) <i>Tüzel Kişilik Düşüncesinin İslam'a Uygun Olduğu Görüşü</i> -----	97
b) <i>Tüzel Kişilik Kapsamında Sınırlı Sorumluluğun Bazı Kayıtlarla Caiz Olabileceği Görüşü</i> -----	99
c) <i>Tüzel Kişiliğin Gerçek Kişilerin Sorumluluğunu Tamamen Ortadan Kaldırmayacağı Görüşü</i> -----	100
4. Değerlendirme -----	102
D. Sermayenin Cinsi Açısından Paylar -----	105
E. Ortaklığın Sürekliliği Açısından Paylar -----	109
F. Faaliyet Alanı Bakımından Paylar-----	110
1. Sırf Helal Faaliyetlere Dayalı Olmayan Ortaklık Payları Üzerinde Tasarrufun Caiz Olmayacağı Görüşü-----	111
2. Kısmen Haram Faaliyetler İçeren Şirket Payları İle Muamelede Bulunmanın Cevazının Zaruretle Sınırlı Olduğu Görüşü-----	114
3. Kısmen Haram Faaliyetler İçeren Ortaklık Paylarının Belli Şartlarla Caiz Olabileceği Görüşü -----	114
a) <i>Kısmen Haram Faaliyetler İçeren Ortaklık Paylarının Belli Şartlarla Caiz Olabileceği Görüşüne Dayanak Gösterilen Bazı Gerekçeler</i> -----	134
4. Kısmen Haram Faaliyetler İçeren Ortaklık Paylarını Almanın İhtiyatlı Olacağı Görüşü-----	140
5. Değerlendirme -----	140
G. Paylar Hakkında İleri Sürülen Diğer Bazı Fıkhî Tereddütler	148
1. Payların Gerçek Karşılığının Müşteri Tarafından Bilinmemesi	148
2. Payların İstikrarlı Bir Değere Sahip Olmayışı -----	150

3. Payın Temsil Ettiği Varlıklar İçerisinde Nakit ve Borçların Bulunması-----	151
a) <i>Nakit ve Borçların Şirketten Bağımsız Olarak Değerlendirilemeyeceği Görüşü</i> -----	151
b) <i>Tüzel Kişiliğin Dikkate Alınması Gerektiği Görüşü</i> -----	153
c) <i>Aynî Varlık veya Menfaat Oranının Çoğunlukta Olması Gerektiği Görüşü</i> -----	153
d) <i>Sermayenin Kısmen Gayri Nakdî Varlığa Dönüşmesinin Yeterli Olacağı Görüşü</i> -----	155
e) <i>Değerlendirme</i> -----	158
4. Ana Sermaye Payı Tamamen Ödenmeden Payların Devredilebilmesi-----	159
5. Payların Spekülatif İşlemlere Konu Olması-----	161
SONUÇ -----	169
KAYNAKÇA -----	173

KISALTMALAR

AAOIFI	: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions
BİST	: Borsa İstanbul
Bkz.	: Bakınız
by.	: Basım yeri yok
Çev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
İİK.	: İcra ve İflas Kanunu
KoopK.	: Kooperatifler Kanunu
md.	: Madde
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu
MMFİ	: Mecelletü Mecma'ı'l-Fıkhî'l-İslâmî
ö.	: Ölüm tarihi
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
SPKn.	: Sermaye Piyasası Kanunu
sy.	: Sayı
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik eden
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TL	: Türk Lirası
TMK	: Türk Medeni Kanunu
ts.	: Tarihsiz
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

ÖN SÖZ

Ortaklıklar, tarih boyunca insanların mal, sermaye, emek ve tecrübe gibi unsurları bir araya getirerek belli ekonomik amaçları gerçekleştirmesine olanak sağlamıştır. Ticari örf ve ihtiyaçların şekillendirdiği ortaklık tipleri değişen zamana bağlı olarak farklı karakterlere sahip olabilmıştır. Özellikle sanayi devrimi sonrasında artan sermaye ihtiyacı ortaklık ilişkilerine kurumsal bir boyut kazandırmıştır. Ortaklardan bağımsız hükmî şahsiyet ve sorumluluk tanımlanan modern ticaret şirketleri, çok ortaklı yapıları ve büyük sermaye hacimleri ile ticaret ve yatırım alanlarının vazgeçilmez kurumları haline gelmiştir.

Günümüzde ticaret, üretim ve yatırımların gerçekleştirilmesinde önemli bir işleve sahip ortaklık türlerinden biri de anonim ortaklıklardır. Atıl durumdaki tasarrufları ekonomiye kazandırması, sınırlı sorumluluk rejimi, paylarının iktisap ve devrinin kolay oluşu gibi özellikleriyle anonim ortaklıklar birey ve ülke ekonomilerinde önemli bir yere sahiptir. Paylarının borsada işlem görebilmesi, anonim ortaklıkları diğer ortaklıklardan farklı kılan bir başka yönüdür. Küçük sermaye birikimlerine yatırıma katılma imkânı sunan anonim ortaklık payları, borsa pay piyasalarında arz ve talebe dayalı finansal yatırım aracı olarak işlem görmektedir.

Modern sermaye ortaklıkları arasında yer alan anonim ortaklıklar klasik fıkıh literatüründe doğrudan karşılığına rastlanmayan bir ortaklık türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan günümüzde ekonomilerin vazgeçilmez finansman kaynağı olarak yaygınlaşan bu ortaklık türünün İslam fıkhı ölçüleri açısından nasıl zemine oturmakta olduğu son zamanların tartışılan önemli konuları arasındadır.

Bu çalışma, faizsiz finansman ve yatırım ürünleri arayışında olan birey ve kurumların da alternatif olarak yöneldiği anonim ortaklıklara ait payları, fikhî niteliği bakımından ele almaktadır. İslam ortaklık ve yatırım hükümleri çerçevesinde anonim ortaklık payları ile ilgili günümüzde öne çıkan belli tartışma konularını fıkıh perspektifinden değerlendiren eser, faiz hassasiyeti taşıyan birey ve kurumların bu alandaki problemleri ve fikhî veçhesini daha yakından tanımasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

İslam'ın ticaret ve yatırım ilkelerine uygun yöntemler geliştirmeyi amaçlayan proje ve çalışmalara mütevazı bir katkı sağlamak amacıyla kaleme alınan bu eserin hayırlara vesile olmasını Yüce Allah'tan niyaz ederim.

Mustafa ÇAKIR
ANKARA 2023